

Meelespea.

Teen kõik lapsesõbraliku menetluse huvides

Kui järgite menetluses lastega kokku puutudes alljärgnevat nõuandeid, siis tunneb laps, et temaga arvestatakse ja ta saab mõjutada endaga seotud toiminguid, näiteks ülekuulamist. Samuti õpib laps tundma inimest, kes temaga menetlustoiminguid teeb.

Annab lapsele pidevalt infot ning arvestab tema vanust ja elukogemust

- * Mõtlen enne lapsega kohtumist läbi, kuidas minu isikuomadused, suhtlemisoskus ja elukogemus võivad mõjutada tööd lapsega.
- * Tutvustan ennast lapsele iga kord ja selgitan talle oma rolli menetluses.
- * Jagan lapsele ja tema lähedastele praktilisi juhtnööre ja infot ees ootava kohta, eeldamata, et seda on teinud keegi teine. Kohtumise alguses selgitan lapsele, mis juhtuma hakkab, ning kohtumise lõpus räägin, mis edasi saab.
- * Kannan hoolt, et laps oleks informeeritud juba varem, aga selgitan talle ees ootavat ka vahetult enne ülekuulamist või istungit.
- * Informeerin last nii suuliselt kui ka kirjalike materjalide abil. Vajaduse korral kasutan pildimaterjali.
- * Kohandan suulist ja kirjalikku teksti lapse vanuse, arengutaseme ja võimalike suhtlemisraskustega (võttes vajaduse korral appi eakohaste küsimuste juhise ja „Lapse küsitlemise käsiraamatu“ www.kriminaalpoliitika.ee/lapsekysitlemisekasiraamat).
- * Olen lapsega sõbralik, hoidun ülemäärasest ametlikkusest ja jälgin oma hääletooni, kehakeelt, kõneviisi, riietust, inimeste asetust ruumis (eri tasapinnad jms).
- * Julgustan last väljendama oma soove ja arvamust ning kujundan talle turvalise ja mugava õhkkonna, kus ta julgeb küsimusi esitada. Ma ei eelda, et laps küsib kõike ise, vaid uurin, kas midagi on vaja selgitada ja kas ta tunneb ennast julgelt.
- * Veendun iga kord pärast lapse informeerimist, et ta sai kõigest aru (näiteks palun lapsel mõtet oma sõnadega korrata).
- * Kannan hoolt, et lapsele ja tema perele antaks tagasisidet võimalikult kiiresti.

Hoolitsen, et laps saaks tuge ja abi

- * Selgitan välja, kas lapsel on olemas toetav inimene – esindaja, kaitsja, lastekaitsetöötaja, lapsevanem vm –, kes kontrollib enne menetlustoiminguid, nende ajal ja pärast neid, et last on tema õigustest ja kogu protsessist piisavalt informeeritud: et laps teab, mis toimub menetluse jooksul ja ka hiljem.
- * Selgitan välja, kas laps usaldab toetavat inimest ja tunneb ennast temaga julgelt või tuleks leida veel keegi, kelle toel ta tunneks ennast menetluses turvaliselt.
- * Küsin, kas laps tahab, et teda saadaks ülekuulamisel või istungil keegi kindel inimene, ning kas ja miks ei tohiks mõni inimene ülekuulamisel või istungil temaga koos osaleda.

- * Selgitan enne ülekuulamist või istungit välja, kas lapsel on liikumis- või kõnepuue, psühholoogilised erivajadused, autism vms, mistõttu võib ta vajada erilist tuge.
- * Kui vaja, kaasan menetlusse lastekaitsetöötaja, psühholoogi vm professionaali.
- * Kaalun, millised isikud sobivad kõige paremini just seda last üle kuulama või istungit läbi viima ja sellel osalema. Võtan arvesse konkreetse lapse vajadusi ning ülekuulaja või ülekuulamisel osaleja sugu ning ametit ja rolli.
- * Kannan hoolt, et ülekuulamis- või istungiruumis oleks võimalikult vähe inimesi ja seal ei viibiks kedagi, kes võib mõjuda lapsele häirivalt (sh kahtlustatav või süüdistatav).
- * Teen kindlaks, kas laps teab, kes temaga ülekuulamisel või istungil vestleb ja mis on selle inimese roll.
- * Selgitan välja, kas lapsevanemad on psüühiliselt valmis last tema huve arvestades toetama ja talle vajalikku infot edasi andma (näiteks kui vanem on ise juhtunust traumeeritud või kaitsepositsioonil, ei pruugi tal olla energiat ega oskusi pöörata lapsele piisavalt tähelepanu).

Korraldan ülekuulamise või istungi lapsesõbralikult

- * Kasutan lapsesõbralikku ülekuulamisruumi ja selgitan välja, kas istungi, ülekuulamise või muu toimingu asukoht ja aeg sobivad lapsele.
 - ✗ Võimaluse korral küsin seda lapselt endalt.
 - ✗ Jälgin, et võimaluse korral ei kannataks ülekuulamise või istungi tõttu lapse muud tähtsad tegevused, näiteks kontrolltööd.
 - ✗ Kui lähen lapsega rääkima kooli või mujale, kus on lapse tuttavaid, siis kannan hoolt, et olukord teda ei stigmatiseeriks ega tekitaks temas ärevust (näiteks ei kannan ma vormiriietust, valin diskreetse koha ja aja jms).
- * Kui vaja, korraldan enne ülekuulamist või istungit lapsele kohtumaja, kohtusaali jm ruumide tutvustamise, et lapse ärevust vähendada. Küsin lapselt, kas ta soovib ruumidega tutvuda.
- * Tagan, et laps ja tema lähedased ootaksid kohapeal toiminguid võimalikult vähe aega ning pikema ootamise korral teaksid nad, kus ja millal saab süüa-juua jms.
- * Jälgin, et laps ei puutuks ootamise ajal kokku kahtlustatava, süüdistatava ega teistega, kellega ta ei peaks kokku puutuma.
- * Korraldan ülekuulamise või istungi võimalikult lühikesena – kõige rohkem üks tund.

Väldin lapse korduvat ülekuulamist samas asjas

- * Kui võimalik, ennetan lapse korduvat ülekuulamist.
- * Püüan korduva ülekuulamise asemel kasutada audiovisuaalseid salvestusi.
- * Teen koostööd ja vahetan infot juhtumiga seotud spetsialistidega, et last ei peaks uuesti küsitlema. Seejuures arvestan, et seksuaalselt väärkoheldud lapse peaks esmalt ära kuulama lastemaja spetsialist või vastava väljaõppega uurija.
- * Kui korduvat ülekuulamist ei saa kuidagi vältida, siis:
 - ✗ tagan, et võimaluse korral kuulaks last üle sama spetsialist

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakond.

Meelespea koostamisel on aluseks võetud Euroopa Põhiõiguste Ameti materjali „Child-friendly justice - Checklist for professionals” (2017)

- ✘ püüan luua lapsega usaldusliku suhte
- ✘ selgitan lapsele, miks on vaja teda korduvalt üle kuulata
- ✘ väldin võimaluse piires küsimuste kordumist

Pärast ülekuulamist või istungit ja menetluse lõppedes

- * Veendun, et lapsele on antud tagasisidet ja infot selle kohta, mis edasi saab.
- * Kui menetlustoimingute käigus ilmnes, et laps ja pere võivad vajada lisaabi, siis teavitan sellest vastavat spetsialisti ning aitan lapsel ja perel spetsialistiga ühendust võtta.
- * Jätan lapsele ja perele selged kontaktandmed, kust nad saavad infot ja edasist tuge.
- * Mõtlen, milliste spetsialistidega tuleks arutada järgmisi lapsega seotud samme.
- * Selgitan iga menetlustoimingu lõpus välja, kes lapsega edasi tegeleb, talle infot jagab ja teda toetab.
- * Kannan hoolt, et lapse ja pere ootamisaeg ülekuulamisest või istungist kuni otsuseni ja tagasiside saamiseni oleks võimalikult lühike.